

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ

У статті досліджено історичні аспекти теорії та практики місцевих фінансів. Проаналізовано ступінь децентралізації фінансових ресурсів та повноважень на рівні територіальних союзів Царської Росії та Радянського Союзу. Зроблено висновок щодо усунення основного класу жителів від рішення місцевих справ впродовж всього періоду дослідження.

In the article the historical aspects of theory and practice of local finances are considered. The degree of decentralization of financial resources and plenary powers at the level of territorial unions in Tsar's Russia and Soviet Union is analyzed. A conclusion about the removal of main class of habitants from the decision of local affairs during all period of research is done.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Людина є соціальною істотою, яка, як правило, живе в територіальних громадах (штучний союз людей за ознакою мешкання) – селах, селищах, містах, областях, землях, округах, губерніях тощо. Кожна територіальна громада має власні потреби, справи, що враховують її особливості. Відповідно до цих потреб та справ здійснюються витрати. Виходячи з обсягу необхідних витрат, формуються фонди фінансових ресурсів. Саме так територіальна громада ініціює економічні відносини з приводу перерозподілу фінансових ресурсів з метою задоволення місцевих потреб та рішення місцевих справ.

Тобто, причиною появи місцевих фінансів є створення територіальних громад, на відміну від причини появи фінансів взагалі – створення держави, штучних союзів людей та розвитку товарно-грошових відносин. При цьому розвиток товарно-грошових відносин є умовою існування місцевого фінансового господарства або місцевих фінансів, проте створення держави, як свідчить історичний досвід, не було обов'язковою умовою їхнього існування.

Фінансове господарство місцевих громадських союзів більш стародавнє за своїм походженням, ніж державне господарство. Ще в ті віддалені епохи, коли державна влада могла переслідувати лише елементарне завдання охорони країни від зовнішнього ворога і ще не брала на себе піклування про внутрішній благоустрій, місцеві громади піклувалися про задоволення насущних потреб внутрішнього життя [1, с.545].

Серед суспільних потреб існують потреби, що не можуть задовольнити ані приватні особи, ані держава, ані вільні договірні союзи через або неможливість виключення будь-кого зі споживання, або важкість врахування місцевих особливостей та умов життя населення, або відсутність примусової фіскальної влади тощо. Як зазначав Л. В. Ходський, в Західній Європі з падінням феодально-цехового ладу середніх століть, на розвалинах його, як відомо, розвивається держава, пройнята ідеями абсолютизму, яка є несприятливим ґрунтом для нормального розвитку місцевого господарства. Проте з переходом в XIX столітті до сучасного ладу правомірної держави і з розвитком її діяльності на користь свободи особистості та громадськості, виявляється все більша і більша необхідність децентралізації в виконанні частини державних функцій, в розумінні залучення до них широкої участі місцевих союзів [2, с.485].

Саме тому залишається актуальним для сьогодення дослідження місцевих фінансів, а також історичних аспектів теорії та практики цих економічних відносин, що дозволить глибше сприймати їхню сутність.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Дослідженню сутності місцевих фінансів присвячено багато праць науковців, серед яких зазначимо В. Федосова, В. Опаріна, О. Кириленко, О. Василика, К. Павлюк, О. Романенко, О. Музику та інших. Також досліджуються історичні передумови формування місцевих бюджетів, формування інституту місцевого самоврядування, наводиться зарубіжний досвід організації місцевих фінансів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак досі комплексно не досліджено розвиток економічної думки щодо природи місцевих фінансів, що охоплюють крім місцевих бюджетів, фінанси комунальних підприємств та бюджетних установ комунальної власності, комунальний кредит, фінанси органів самоорганізації населення. Не розкрито історичний розвиток вітчизняних та зарубіжних місцевих фінансів, який дає можливість зрозуміти сучасний їхній стан та основні проблеми їхнього функціонування.

При цьому, враховуючи зростаюче значення місцевих фінансів, дослідження їхньої історичної сутності має бути обов'язково здійснено. Це обумовило важливість вибору теми дослідження.

Постановка завдання. Отже, мета статті – розкриття історичних аспектів теорії та практики місцевих фінансів, що надало б можливість комплексного їхнього реформування та вдосконалення відносин між бюджетами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основні дослідження суті, ролі, принципів існування місцевих фінансів здійснюються з кінця ХІХ сторіччя. Саме тоді сформувалося вчення про фінансове господарство громади/союзу (місцеві фінанси).

Німецькою школою громада визначалася приватно-публічним союзом. Так, К. Г. Рау визначав, що господарство громад через багато своїх сторін належить до фінансів – це в малому вигляді державне господарство; через інші свої сторони воно походить на величезне приватне господарство [3]. В. Фокке поділяв цю думку: господарство громад, хоча і підлягає веденню фінансової науки, проте не в повному обсязі. Державне господарство може поширюватися лише на діяльність, направлену на державні цілі і на кошти, що витрачаються на ці цілі. Все решта є приватне господарство або повинно бути розглянуто таким же чином, як останнє [4, с.4-5].

Л. Ф. Штейн, на противагу поглядам К. Г. Рау та В. Фокке, довів, що в організамах, що здійснюють самоврядування, присутні такі самі публічні особи, якими є держави; і організація їхніх фінансів тим досконаліша, чим більше вона ввібрала в себе порядки та правовідносини державних фінансів [5, с.56]. Поглядам Л. Ф. Штейна надав закінчення А. Вагнер. Він ввів проблеми місцевих фінансів до сфери фінансової науки, розглядав їх як частину державних фінансів.

Відповідно дискусійним було визначення кола суб'єктів фінансового господарства. А. Вагнер визначив державу, державні об'єднання та самоврядні організми (територіальні та загально територіальні союзи). Л. Ф. Штейн зазначив, що вся область самоврядування, на відміну від уряду, поділяється на дві суттєво різні, основні форми:

- 1) саме самоврядні організми (земство, громада – загально територіальні союзи, корпорація – цільова організація);
- 2) товариства – громадські підприємства, що виконують відому функцію управління на основі власного капіталу та разом з тим створюють шляхом виконання цієї функції дохід для своїх членів [5, с.57-58].

Е. Закс розрізняв загальні або територіальні союзи та союзи спеціальні або особисті. Ф. Нітті стверджував, що наука про фінанси досліджує, якими способами держава і органи місцевого самоврядування здобувають необхідні для їхнього існування та діяльності матеріальні кошти та як вони їх витрачають, тобто вивчає економічну діяльність самої держави, а також нижчих і проміжних колективних органів, наприклад, громад, областей, департаментів, графств тощо [6, с.1].

І. Х. Озеров писав, що окрім держави є ще інші союзи публічного характеру, які також потребують матеріальних коштів для виконання своїх функцій. Ці союзи – подвійного роду. Одні – вищого порядку, ніж держава. Складові держави: Германія, Швейцарія, Сполучені Штати, Австро-Угорщина. Інші – нижчого: провінція, уїзд, місто, община. Всі ці союзи мають своє власне більш або менш самостійне фінансове господарство, звичайно з відомими особливостями, що обумовлюються їхнім положенням відносно держави [7, с.113].

Відповідно І. Х. Озеров розрізняв три типа організації місцевих фінансів:

- 1) англійський – на підставі цільового оподаткування на рівні приходів (округів), їхніх союзів, графств, міст. Крім самостійних податків, англійські громади та їхні союзи отримували значні субсидії (дотації та субвенції за формами, що відповідають сучасному їхньому значенню) з Державного Казначейства, а також запозичували кошти. Згодом, частково субсидії замінили використанням спільної бази оподаткування. Характерна муніципалізація англійськими містами приватногосподарських підприємств. Місцевий устрій відрізняється значною самостійністю та незалежністю від центрального уряду, еволюційно розвивається, несиметричний [7, с.113-121; 2, с. 494-495];
- 2) французький – штучно побудований на підставі закону, характеризується залежністю місцевих союзів – департаментів та общин - у сфері фінансового господарства. Устрій правильний та симетричний. Власні податкові повноваження відсутні, використовується спільна база оподаткування. Непряме оподаткування переважає. Департамент не мав самостійного бюджету: його доходи та видатки входили до державного бюджету під назвою бюджету спеціальних фондів та розподілялися за кошторисами окремих Міністерств. Розповсюджені позики [7, с.121-124; 2, с.495-497]. Використовувалася натуральні повинності серед селян;
- 3) пруський – на підставі комунального оподаткування. Характеризується громадською свободою в сфері свого внутрішнього розпорядку та оподаткування. Місцеві господарські одиниці представлено у вигляді провінцій (до 1893р. доходи склалися з державних дотацій (до 64%), доходів от капіталів та нерухомості, провінціальних податків (23%)), уїздів (до 1893р. доходи склалися з доходів від уїзного майна, державних дотацій (18%), податків – у формі надбавок до державних прямих податків (52%)), громад (до 1893р. доходи склалися з доходів від майна, промислових підприємств, від податків – у формі надбавок до державних прямих податків, власні податки). Комунальний закон 14 липня 1893 року докорінно змінив доходи частини місцевих союзів, надав можливість доходи від власних підприємств поставити на перше місце. Другим за значимістю дохідним джерелом постали закріплені реальні державні податки. Третім доходним джерелом ставали власні податки [7, с.124-145].

Л. В. Ходський зазначав, що в усіх сучасних культурних державах поряд з державним господарством у вузькому розумінні існують різноманітні господарства місцевих природних союзів, які об'єднують місцевих жителів за різними ознаками або елементами, як-то: території та спільності матеріальних та духовних інтересів. Взагалі, місцеві союзи можна розподілити на територіальні, станові або корпоративні та спеціальні, що виникають для задоволення яких-небудь певних місцевих потреб (шкільні союзи, церковні приходи тощо) [2, с.483].

С. Ю. Вітте писав, що місцеві громадські союзи, що наділені самостійними фінансовими правами, відомі під ім'ям союзів «місцевого самоврядування». Відмінність місцевого фінансового господарства від державного полягає, по-перше, в тому, що органи громадського самоврядування самі по собі не є суб'єктами фінансового верховенства. Вони діють лише на підставі повноважень державної влади і лише в межах цих повноважень. Право встановлення податків і зборів з місцевих обивателів належить їм лише в силу і в межах закону, виданого державною владою. По-друге, місцеве громадське господарство обмежується предметами території даного союзу і колом потреб, які стосуються жителів даної територіальної одиниці [1, с.546].

За енциклопедією Ф. Брокгауза і І. Ефрона сукупність матеріальних засобів, необхідних для задоволення потреб держави, є державними фінансами, а для задоволення різних громадських союзів (міст, земств тощо) є місцевими фінансами. Відповідно, діяльність державних та суспільних органів з добування названих матеріальних засобів складає зміст державного та місцевого фінансового господарства [8, с.778]. За фінансовою енциклопедією 1924 року, фінансова наука вивчає фінансове господарство, а головним чином ті способи, якими держава і підпорядковані їй місцеві публічні союзи: міста, общини, волості тощо добувають матеріальні кошти для здійснення своїх господарських цілей [9, с.819].

Потреба нести витрати в Росії на місцях виникла задовго до XVII сторіччя. Хоча протягом цього та наступного сторіч чіткого визначення повноважень (повинностей), їх переліку, розподілу між державою та місцевістю не існувало, як не існувало і чітких правил в оподаткуванні. І це, скоріш усього, було наслідком не демократії, а анархізму. І Петро I, і Катерина II йшли в напрямку передачі функцій місцевій владі, в напрямку посилення їхньої фінансової самостійності.

Частка бюджетів міст збільшувалася, збільшувалася частка оброчних статей. Фінансування місцевих бюджетів почало здійснюватися за рахунок запозичень. Місцеву владу було представлено пануючими верствами населення, відповідно про місцеве самоврядування говорити було ще зарано.

На початку XIX сторіччя центральний уряд Росії поставив собі за мету навести лад серед місцевих повноважень, які набули на той час форми земських повинностей. Так, «Попереднім положенням про земські повинності» від 1805 року визначалося, що земські повинності несе все населення кожної губернії. Населення мало нести земські повинності за рахунок власних коштів шляхом їх прямого фінансування (без оподаткування): необхідний обсяг грошей розподілявся на кількість населення. Відповідно, чим менша кількість населення і обширніша територія губернії, тим нести ці повинності було важче. Уряд лише у 1834 році запровадив загальний допоміжний земський збір, який дозволив рівномірно оподатковувати населення губерній з метою виконання земських повинностей, здійснювати фінансове вирівнювання територій. Проте, не зважаючи на позитивні рухи уряду щодо організації місцевих фінансів в Росії, розподіл повноважень по вертикалі влади лишався не завершеним.

Таким чином, в першій половині XIX сторіччя не було ще ясного поняття про земські повинності: закон відносив до них нерідко за не достатком коштів державного казначейства повинності самого різного характеру – загальнодержавного, місцевого та станового [7, с.146]. Крім того, залишалися невирішеними питання ефективного, економного, цільового використання зібраних грошей, дієвого контролю за їх використанням.

Законом від 13 липня 1851 року закріплювався поділ земських повинностей на:

- 1) загальнодержавні – загальних для всіх частин Імперії за рахунок загальнодержавних зборів – їх наявність була наслідком значного відставання в розвитку податкової системи та системи виконавчих органів, складали найбільшу частку в загальному обсязі земських повинностей (у 1860 році – до 82%), знаходилися в протиріччі з суттю місцевих фінансів;
- 2) місцеві – потреби однієї або кількох губерній за рахунок губернських зборів;
- 3) приватні – станові.

Виходячи з дослідження складання, затвердження та виконання кошторисів, розписів земських бюджетів, видів земських доходів та повинностей, можливості місцевого самоврядування не простежувалися. Органів місцевого самоврядування не існувало. Не було осіб, що представляли інтереси місцевого населення. Склад комітету земських повинностей був бюрократичний та аристократичний, проте стан, що найбільш обкладений всякого роду земськими зборами, зовсім не брав участі в завідуванні земськими фінансами – селяни були тоді безправними та поневоленими – між тим, він ніс

всю важкість податкового навантаження, яке тільки частково розділяв з ним торгівельний клас [7, с.150].

Таким чином, хоча у 1850-х роках місцеві фінанси називалися земськими, проте вони мали становий або станово-бюрократичний характер. Можемо зробити висновок щодо наявності місцевих фінансів та відсутності місцевого самоврядування. Слід, однак, сказати, що в історії були приклади наявності місцевого самоврядування та відсутності місцевих фінансів (наприклад, відсутність окружних фінансів за наявності окружного самоврядування у Франції) [10, с.253-264].

Наступний етап розвитку земських фінансів був пов'язаний з введенням з 1864 року земських установ – місцевий представницький орган – у частину губерній та тимчасових правил щодо земських повинностей. Державні земські повинності вийшли з ведення земських установ, проте до державного розпису вони потрапили лише у 1874 році (залишалися в обов'язках начальників губерній). Приватні повинності було передано до відповідних громад. До земських повинностей було віднесено тільки місцеві повинності. Було запроваджено, на ряду з губернськими земськими повинностями, уїзні земські повинності. Проте, вони недостатньо були розмежовані між собою, що приводило до необхідності передачі уїзних повинностей на виконання губерніям або до надання першим дотацій з бюджету других.

Також не було чіткості в розподілі доходних джерел між губернією та уїздом, доходи останніх залежали від рішень губернської влади. Позитивним моментом було запровадження поділу повинностей на обов'язкові та необов'язкові, що дало більших можливостей місцевій владі. Серед негативних моментів слід зазначити: намагання держави перекласти власні повинності за рахунок земських та численні випадки неефективного та нецільового витрачання бюджетних грошей. Земствам також була надана повна свобода щодо порядку справляння податків та зборів (податки по елементах чітко виписані ще не були), що призводило до зловживань на користь станів та партійних інтересів через їхнє нерівномірне представництво.

Більшість не було представлено селянами. Представницька влада за своєю структурою не відповідала структурі населення сіл, міст, уїздів, губерній. Вона була представлена здебільше панством та чиновниками. Селяни вже зайняли міста в земських установах, проте, їх чисельність не дозволяла їм в необхідній мірі здійснювати місцеве самоврядування. Крім того, губернатори мали значний обсяг повноважень, відповідно, обмежувалися права земських установ.

Земськими зборами оподатковувалася земля, промисловість і торгівля, нерухоме майно, судові мито, збір з цивільних паперів. Проте, частка місцевих бюджетів у консолідованому бюджеті країни залишалася надто низькою, найменшою з європейських країн.

Отже, II половина XIX сторіччя в Росії характеризується зародженням місцевого самоврядування та посиленням місцевих фінансів.

Нерівномірне податкове навантаження по губерніях та уїздах земським збором з нерухомості державна влада намагалася вирівняти шляхом прийняття правил оцінки земствами нерухомості у 1893 та 1899 роках. Зазначена оцінка здійснювалася лише в губерніях, де було введено земські установи. Слід підкреслити, що виконувалася оцінка земствами з різною інтенсивністю, траплялися випадки свідомого затягування та відкладання строків її проведення.

Наступним етапом розвитку земських фінансів був закон «Про встановлення меж земського оподаткування в губерніях, в яких введено в дію Положення про губернські та уїзні земські установи, та про звільнення земств від деяких видатків» від 12 червня 1900 року. Цей закон було прийнято через значне навантаження земського оподаткування, свавілля місцевих чиновників, значні обсяги недоїмки по земських зборах. Крім того, він звільнив земства від обов'язків фінансувати деякі державні витрати. Це значно зменшило частку місцевих фінансів у загальному обсязі фінансів держави, зменшило, і без того

незначні, можливості місцевого самоврядування. Центральний уряд, замість виправлення податкового навантаження, реформування системи оподаткування, вдався до непопулярних дій – звузив рамки земського самоврядування.

Земства мали право також задовольняти свої потреби через натуральні повинності, що несли лише селяни та міщани, що також є слідством станової нерівності населення. Селяни мали можливість нести або натуральну повинність, або перевести її в грошову. Зворотнє переведення не дозволялося. Встановлені правила та майновий стан населення вимагали останніх нести натуральні повинності. В багатьох випадках чиновники, використовуючи працю селян, обмежувалися відповідним зростанням грошових повинностей вищих станів населення. Це гальмувало розвиток демократії та, відповідно, місцевого самоврядування.

Як вже зазначалося, земства мали лише 34 центральні великоруські губернії, де в якості основного стану було представлено руське панство. Центральний уряд мав наміри розповсюдити земство на всю територію Росії, проте були певні побоювання усунення від влади росіян, відходження від російської культури.

Так, П. О. Столипін у своїй доповіді з приводу законопроекту про розповсюдження Земського положення 1890 року на дев'ять губерній Західного краю зазначав, що необхідно ввести земство, необхідно дати простір місцевій самодіяльності, необхідно розвивати силу тих племен, які населяють Західний край, проте історичні причини заставляють поставити державні грані для захисту російського елемента, який інакше неминуче буде відтіснений, буде відкинутий [11, с.384-385].

Міські фінанси в своїх правах не пішли далі земств. Міська влада стягувала оціночний збір з нерухомості, збори з візництва та трактирного промислу, збір з документів на право ведення промислів та торгівлі, збори за здійснення різних цивільних актів, збори за клеймо мір та терезів, збір за їх використання в торгівельних містах, збір з аукціонів. Ці збори встановлювалися центральною владою.

Нею було встановлено обмеження щодо ставок зборів, що стримувало щорічне зростання сум надходжень до міських бюджетів (за аналогією з земствами) та не давало можливостей фінансувати потреби міст, що стрімко зростали (частка міських бюджетів в консолідованому бюджеті країни була найнижчою серед країн Європи). Крім того, на містах, як і на земствах, лежав обов'язок фінансувати деякі загальнодержавні потреби. Для фінансування зростаючих потреб деякі міста вводили лікарняний збір, збори з товарів, що ввозяться та вивозяться.

І в містах, як і в земствах, не практикувалося спеціальне оподаткування, а також муніципалізація містами приватногосподарських підприємств. Зволікання з цими доходними джерелами було безпосередньо пов'язано з недостатніми демократичними началами в політиці. До складу російських дум, державної та місцевих, входили клас промисловців, власників землі та нерухомості. Основний клас населення був мало представлений в думах.

В Росії земства та міста мали значну потребу в довгостроковому комунальному кредиті, проте вони мали право на короткостроковий кредит у спілках взаємного кредиту або в міських суспільних банках і тільки під заклад нерухомості або процентних цінних паперів. Земства та міста здійснювали позичання грошей на умовах приватної особи зі сплатою значних відсотків, що в 2-3 рази перевищували проценти за довгострокові кредити місцевої влади в Європі.

Найбільш дрібною фінансовою одиницею в Росії були волості та сільська громада. Бюджет формувався за рахунок зборів з селян, рідше дрібних власників землі. Панство не оподатковувалося. Станову нерівність в оподаткуванні намагався вирішити П. О. Столипін, проте він не встиг ввести в дію законопроект «Про волосне земське управління» [12, с.362].

За рахунок коштів волостей та сіл фінансуються їх власні потреби, проте більша частка коштів використовується на задоволення загальнодержавних потреб. Непорозуміння з

виконанням місцевою владою загальнодержавних повинностей законопроектом «Про волосне земське управління» не вирішувалося.

Підпунктом 3 пункту 1 положення «Про волосне земське управління» було передбачено, що волосне земське управління повинно забезпечити належне виконання державних та земських повинностей, а також законних розпоряджень як урядових, так і суспільних установ [12, с.341].

Розвиток місцевих фінансів в Росії ввійшов до нового етапу після революції 1917 року. Створені новою владою місцеві ради представляли державну владу на місцях. Місцевого самоврядування не існувало. Більш того, у 1920 році місцеві бюджети були об'єднані в державний бюджет країни, що означало ліквідацію місцевих фінансів.

Тимчасове існування місцевих фінансів та місцевих бюджетів було відновлено в період НЕПу. Це були штучні заходи, які не означали децентралізацію влади та розвиток місцевого самоврядування. Того часу В. Твердохлебов писав, що місцевими фінансами називають фінанси місцевих органів самоврядування, що протиставляються центральним органам державної влади і безпосередньо підлеглим їм місцевим органам управління [13, с.5].

Тимчасове життя місцевих фінансів припинилося у 1938 році, з якого почав затверджуватися єдиний державний бюджет.

Загалом, у радянській фінансовій літературі повоєнного періоду затверджується погляд, згідно з яким місцеві фінанси є елементом фінансової системи буржуазних держав та країн, що розвиваються [14, с.29]. Це підтверджують статті Великої Радянської енциклопедії, де зазначається, що Фінансові системи капіталістичних держав включають як головні ланки державний бюджет, місцеві фінанси, спеціальні урядові фонди, фінанси державних підприємств і корпорацій. У місцевих фінансах головне місце займають місцеві бюджети, які не входять до державного бюджету.

На цю ланку фінансової системи перекладено значну частину витрат на інфраструктуру, а також на відтворення робочої сили. У 60–70-і рр. витрати місцевих бюджетів швидко зростали, що викликано прагненням монополій ширше використовувати в своїх інтересах місцеві фінанси. Зростання витрат місцевих бюджетів при обмеженій власній доходній базі підсилює їх залежність від центрального уряду. У ряді країн (Великобританії, Японії) за рахунок субсидій центрального бюджету формується більше 50% ресурсів місцевих бюджетів.

Радянські фінанси включають: фінанси соціалістичних підприємств (об'єднань), галузей господарства і загальнодержавні. Загальнодержавні фінанси включають: державний бюджет, державне соціальне страхування, державне майнове і особисте страхування, державний кредит [15].

В Україні та Росії термін місцеві фінанси почав своє відродження на початку 1990-х років. Прогалини у дослідженні сутності місцевих фінансів за часів радянської влади відбилися на неточностях та недоліках його сучасних трактувань.

Висновки і перспективи подальших розробок. Основні дослідження суті, ролі, принципів існування місцевих фінансів здійснюються з кінця XIX сторіччя. Саме тоді сформувалося вчення про фінансове господарство громади/союзу. Його західні та вітчизняні науковці тих років визначили як місцеві фінанси.

Існування місцевих фінансів передбачає передачу фінансових ресурсів та повноважень від центральної державної влади до місцевого самоврядування в особі їхніх органів, рідше – первинне формування фінансових ресурсів на рівні територіальних громад за їхніми рішеннями з подальшою централізацією фінансових ресурсів у державному уряді. Цей висновок не змінився з кінця XIX сторіччя.

Росія XIX сторіччя надто відрізнялася від розвинутих країн Заходу мізерною децентралізацією фінансових ресурсів та повноважень на рівні територіальних союзів та усуненням основного класу жителів від рішення місцевих справ. Самоврядування та його

фінансової основи в Росії так і не було створено. Місцеві фінанси було організовано без місцевого самоврядування.

Під час панування радянської влади в країні навіть не було спроби побудувати місцеве самоврядування. Місцеві фінанси сприймалися вороже й були ліквідовані.

З утворенням незалежної України та обранням курсу демократії в країні відновлюються місцеві фінанси, проте постійно гальмується розвиток місцевого самоврядування. Державна влада досі не готова передати повноваження стосовно місцевих справ жителям територіальних громад, а останні не готові їх на себе взяти.

Розглянуті питання є основою для подальших більш глибоких прикладних розробок, пов'язаних із необхідністю передачі дохідних та видаткових повноважень на місцевий рівень, для доопрацювання деяких законодавчих норм, що створить передумови для подальшого системного формування місцевих фінансів у нових децентралізованих умовах.

Список використаної літератури

1. Витте С. Ю. Конспект лекцій о Народном и Государственном хозяйстве, читанных Его императорскому Высочеству Великому Князю Михаилу Александровичу в 1900-1902 гг. [2-е изд.] / С. Ю. Витте. – СПб, 1912. Типография Акц. Общ. «Брокгауз-Ефрон». – 568 с.
2. Ходский Л. В. Основы государственного хозяйства / [пособ. по финансовой науке]. [2-е изд.] / Л. В. Ходский. – СПб.: типография М. Стасюлевича, 1901. – 568 с.
3. Рау К. Г. Основные начала финансовой науки. [Т. I.] [Перев. с нем.] / К. Г. Рау. – Изд. А. Корсака. СПб., 1867. – 305 с.
4. Vocke W. Grundzuge d. Finanzwissenschaft / W. Vocke. – Leipzig, 1894. – С. 4–5.
5. Lorenz v. Stein, Lehrbuch d. Finanzwissenschaft / Lorenz v. Stein. [Т. I] Leipzig.: 1885. – С. 56–58
6. Нитти Ф. Основные начала финансовой науки: [пер. с итал.] / Ф. Нитти. – М., 1904. – С. 1.
7. Озеров И. Х. Основы финансовой науки. [Вып. 2-й]. [Бюджет. – Формы взимания. – Местные финансы. – Государственный кредит]. [Изд. 3-е дополненное] / И. Х. Озеров. – М.: типография Т-ва И. Д. Сытина, 1910. – 354 с.
8. Брокгауз Ф. Иллюстрированный энциклопедический словарь / Ф. Брокгауз, И. Ефрон. – М.: Изд-во Эксмо, 2006. – 960 с.
9. Финансовая энциклопедия / под ред. И. А. Блинова и А. И. Буковецкого. – М.: Гос. Изд-во, 1924. – С. 819.
10. Felix Moreau, Manuel de droit administratif / Felix Moreau. – Paris, 1909. – С. 253–264.
11. Столыпин П. А. Речь по поводу законопроекта о распространении Земского положения 1890 года на девять губерний западного края, произнесенная в Государственной думе 7 мая 1910 г. / П. А. Столыпин // Русский конституционализм в период думской монархии: Сб. документов / авт.-сост.: А. В. Гоголевский, Б. Н. Ковалев. – М.: Гардарики, 2003. – С. 374–388.
12. Положение о волосном земском управлении // Русский конституционализм в период думской монархии: Сб. документов / авт.-сост.: А. В. Гоголевский, Б. Н. Ковалев. – М.: Гардарики, 2003. – С. 341–373.
13. Твердохлебов В. Н. Местные финансы / В. Н. Твердохлебов. – М.: Госиздат, 1927. – 264 с.
14. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України / В. І. Кравченко. – К.: Т-во «Знання», КОО, 1999. – 487 с.
15. Большая Советская Энциклопедия (ФИ). – Т. 444 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.e-reading.org.ua>.

Прийнято до друку 02.08.2011